

БУРҲОНИДДИН МУҲАҚҚИҚ ТЕРМИЗИЙ ҲАЁТИ ВА ФАЛСАФИЙ МЕРОСИ (ТАРИХИЙ ВА АДАБИЙ МАНБАЛАР АСОСИДА)

Шерали Турсунов

Термиз агротехнологиялар ва инновацион ривожланиш институти
“Математика, табиий ва гуманитар фанлар” кафедраси ассистенти

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада улуғ мутасаввиф олим, Мавлоно Жалолиддин Румий (Балхий)нинг тасаввуф илмидаги устози Саййид Бурҳониддин Муҳаққиқ Термизий (561-638/1165-1240) ҳаёти ва фалсафий-ирфоний мероси Шамсиддин Аҳмад ал-Афлокий Орифийнинг Мавлоно Румий ҳаёти, устозлари ва шогирдлари, адабий-бадий ва фалсафий-ирфоний мероси ҳамда дунёқарашига бағишланган “Манокіб ул-орифин” асари асосида мухтасар тарзда ёритиб берилди.

Калит сўзлар: Саййид Бурҳониддин Муҳаққиқ Термизий, Баҳоуддин Валад, Мавлоно Жалолиддин Румий (Балхий), “Маъориф”, Афлокий, “Манокіб ул-орифин”, тасаввуф, ирфон фалсафаси, устоз, шогирд, муршид, мурид.

ABSTRACT

This article examines the life and philosophical and mystical heritage of Sayyid Burhaniddin Muhaqqiq Termezi (561-638/1165-1240), teacher of Sufism Mawlana Jalaluddin Rumi (Balkhi) based on “Manokib ul-Arifin”, a work by Shamsiddin Ahmad al-Aflaki Orifi, dedicated to the life of Maulana Rumi and his artistic, philosophical and mystical heritage and worldview.

Keywords: Sayyid Burhaniddin Muhaqqiq Termizi, Bahauddin Walad, Mawlana Jalaliddin Rumi (Balkhi), “Maarif”, Aflaki, “Manakib ul-arifin”, Sufism, philosophy Irfan, teacher, student, murshid, murid.

КИРИШ

Ўзбекистонда улуғ мутасаввиф олим Саййид Бурҳониддин Муҳаққиқ Термизий ҳаёти ва илмий мероси ҳақида эълон қилинган илк маълумотлар 2000 йилдан бошлаб илмий нашрлар ва даврий матбуот саҳифаларида кўрина бошлади.[4; 5; 3; 9] Аммо, Бурҳониддин Муҳаққиқ Термизий ҳаёти ва илмий мероси ҳақида шу пайтгача эълон қилинган маълумотлар кўпинча қисқача ахборот характерига эга бўлиб келган ва

мутафаккирга оид асл манбаларга бевосита мурожаат қилинмаган. Жумладан:

“Саййид Бурҳонуддин Муҳаққиқ Термизий – Жалолиддин Румий (Муҳаммад ибн Муҳаммад ибн Хусайн ибн Аҳмад Балхий Румий, 604-672/1207-1273), унинг ўғли Султон Валад (623-712/1226-1312), Зарқўб номи билан машҳур Салоҳиддин ибн Фаридун Кўнявийнинг устози, Румийнинг отаси – Баҳоуддин Валаднинг (Муҳаммад ибн Хусайн ибн Аҳмад Хатиб Бакрий, 543-630/1148-1232) яқин шогирди”.

Исломшунос ва термизийшунос олим Ж.Чўтматовнинг термизий алломалар ҳақидаги қимматли монографиясида ҳам шу ҳолат кузатилади: “Кўня сафаридан сўнг Бурҳониддин Термизий Қайсарияга ўтди ва кичик бир хужрада истиқомат қилди. Салжуқийлар волийси Шамсиддин Исфаҳоний у зотга мурид бўлди. У зотнинг доимий жазба, важд ва истиғроқ ҳолатида яшаганлари айтилади. Вафоти борасида икки хил сана келтирилади. Бири 638/1240, бошқаси 674/1275. Қабр тошларининг устига 561-638/1165-1240 саналари битилган”. [9: 313]

“Термизийлар тазкираси”да ушбу Термизийга оид маълумотлар олиш мумкин бўлган манбалар келтирилади, шунингдек, у зотнинг Жалолиддин Румийнинг “Фийҳи мо фийҳи” (Зотдаги нарса зотдадир) асарида келган сўзлари ҳам берилди.[4: 56-64] Муҳаққиқ Термизий борасида Б.Муртазоев берган маълумотлар ҳам аҳамиятга молик. [5: 180-194]

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯ

“Саййиди сирдон” лақаби билан XIII асрнинг улуғ амалиётчи сўфийларидан бири сифатида машҳур бўлган Саййид Бурҳониддин Муҳаққиқ Термизийнинг ҳаёт йўли ушбу даврнинг Султон ул-уламоси, улуғ фақиҳ ва мутасаввиф олим, Имом Аҳмад Ғаззолий силсиласининг давомчиси Баҳоуддин Валад ва унинг фарзанди – улуғ мутасаввиф ва мутафаккир шоир – Мавлоно Жалолиддин Румийнинг ҳаёт йўллари билан чамбарчас боғланиб кетган. Негаки, Саййид Бурҳониддин Муҳаққиқ Термизий Баҳоуддин Валаднинг энг пешқадам шогирди ҳамда Мавлоно Румийнинг тасаввуф илми бўйича илк устози эди. Шу нуқтаи назардан, Саййид Бурҳониддин Муҳаққиқ Термизийнинг ҳаёти, илмий мероси ва фалсафий-ирфоний қарашларини Баҳоуддин Валад ва Мавлоно Румий ҳаёти ва ижодини ўрганмасдан туриб тадқиқ этиш амри маҳол. Негаки, ҳам Баҳоуддин Валад, ҳам Мавлоно Румий асарларида Бурҳониддин Муҳаққиқ Термизий номи қайта-қайта зикр этилиши билан бирга Мавлоно Румий ҳаёти, маънавий мероси ва қарашларига бағишланган тарихий

адабий манбалар – маноқиблар, мақомотлар ва тазкираларда ҳам Бурҳониддин Муҳаққиқ Термизий хусусида тўхталиб ўтилади.

Мавлоно Жалолоддин Румий 1204 йилда Хуросоннинг Балх шаҳрида дунёга келди. Шу муносабат билан уни “Жалолоддин Балхий” деб ҳам аташади. Унинг “Румий” ва “Мавлоно Румий” номи билан шуҳрат қозонишининг сабаби Туркиянинг Қуния шаҳрида узок муддат истиқомат қилганлиги ва ўша ерда вафот этганлигидир. Румий ўзини доим хуросонлик деб ҳисоблаган, ўз шаҳри ва ҳамшаҳарларини яхши кўрган, уларни ҳеч қачон унутмаган.[8: 5] Унинг “Девони кабир”даги ғазалларида ҳам, “Маснавийи маънавий” асарида ҳам Самарқанд, Бухоро, Термиз, Фарғона ва Балх каби Мовароуннаҳру Хуросондаги шаҳарлар, ҳатто қишлоқлар тилга олинади. Мавлавий ўзининг хуросонлик эканлигини қатъий таъкидлаган. Бу ҳақда “Девони кабир”даги ғазалларида ҳам ёзади:

*Аз Хуросонам кашидий то бари юнониён,
То баромўзам бад-ишон, то кунам хушмазҳабий.*

Мавлоно Жалолоддиннинг отаси Муҳаммад бин Ҳусайн Хатибий бўлиб, ўз даврида Баҳоуддин Валад – Баҳовалад номи билан танилган ва “Султон ул-уламо” унвонига эга бўлган. У 1230 йилда, яъни, саксон беш ёшида вафот этди. Баҳоуддин Валад тасаввуф тариқатининг улуғларидан бўлиб, Шамсиддин Аҳмад ал-Афлокийнинг ёзишича, унинг сўфийлик “жун чакмони” (хирқаси), яъни, силсиласи Аҳмад Ғаззолийга бориб боғланади. У амри маъруф аҳли бўлиб, бемаза ва бемаъни одатлардан узок юрар, доимо кўпчилик ҳамроҳлигида бўларди. “Оташкада” тазкираси муаллифининг ёзишича, усиз майит ташқарига чиқарилмаган ва усиз ҳеч қандай йиғин ўтказилмаган. У доимо фалсафа ҳақимлари ва бошқаларни инкор этиб, шариат қоидаларига бўйсунган ва дини Аҳмадийни тарғиб қилган. Хос ва авом уни қўллаб қувватлаган. [2: 193]

Саййид Муҳаққиқ Термизий ҳақида Алишер Навоий куйидаги маълумотни келтиради: “Ҳусайний саййиддур ва Тирмиздин эрди ва Шайх Баҳоуддин Валад қ. с. нинг асҳоби ва муридларидиндур. У хавотирға ишрофи (яъни, ички ўй-хаёлларнинг баъзисини фаросат билан сезиши) жиҳатидин Саййиди сирдон номи билан машҳурдур. Ул кунки (Жалолоддин Румийнинг отаси) Шайх Баҳоуддин Валад оламдин ўтти, Саййид Тирмизда ўлтуруб эрди. Дедики, шайхим ва устодим ҳазратлари дунёдин рихлат қилдилар. Ва неча кундин сўнгра Мавлоно Жалолуддин тарбияти учун Қўняға мутаважжих бўлди. Ва Мавлоно

Жалолуддин ҳазратлари тўққиз йилгача алар хидматларида бўлуб, иршодлар кўруб тарбият топдилар. Дебдурларки, чун Шайх Шихобуддин Сухравардий Румға келди. Саййид ҳазратларини кўргали борди. Саййид кул устига ўлтуруб эрди, ўрнидин тебранмади. Шайх йирокдин таъзим қилди ва ўлтурди, ҳеч воқеъ бўлмади. Муридлар сукут мужибин (сабабин) сўрдилар. Шайх дедики, ҳол аҳли била сўзлашурға ҳол тили керак, йўқки (кифоя қилмаски) қол тили! Муридлар сўрдиларки, Саййидни нечук топтингиз? Шайх деди: дарёе топтук, маввожи маоний дурларидин ва Муҳаммад ҳақоикидин бағоят ошкор ва асру яшурун. Шайх Салоҳуддин (ушбу) Саййиднинг муридларидиндур. Саййид дерлар эрмишки, ҳолимни Шайх Салоҳуддинға бағишладим ва қолимни Мавлоноға. Ва Саййиднинг мутабаррик мазори Қайсариядадур. (Унга ва барча солих бандаларга Аллоҳнинг саломи ва раҳмати бўлсин)”. [1: 318, 326, 328]

Баҳоуддин Валаднинг ёзган асарлари зиёлилар орасида ўзига хос бир меҳр-муҳаббат ва ихлос билан ўқилгани туфайли катта обрў-эътиборга эга эди. Айниқса, унинг “Маъорифи Баҳовалад” номли китоби сон-саноксиз мухлислар орттирган эди. Ушбу китоб, яъни, “Китоби маъориф” Баҳовалад(Жалоллиддин отаси)нинг маъруза ва ваъзларидан ташкил топган мажмуа бўлиб, Мавлоно ва унга эргашган орифлар дунёқарашига ўзига хос равишда катта таъсир кўрсатди. Шунинг учун бўлса керак, “Маснавийи маънавий”да акс эттирилган кўпгина масалаларнинг изи ва илдизини Баҳоуддин Валаднинг “Китоби маъориф”идан топиш мумкин.

Султон Баҳовалад ҳижрий 628 йил (1232) рабиъулаввал ойининг ўн саккизинчи куни Қунияда вафот этди. Мавлоно отаси Баҳовалад вафот этган пайтда йигирма тўрт ёшли йигит эди. Баҳоваладнинг вафотидан унинг ўрнини боса оладиган одам устида сўз юритилар экан, “барчанинг кўзи Мавлонога қадалди. Баҳоваладнинг ўзи ҳам “Мендан кейин бу мақом Худовандгор Жалоллиддин Муҳаммадга лойиқдир” дерди. Бу гап муридларга ҳам мақбул эди. Бунинг устига Алоуддин Кайкубод ҳам шуни хоҳларди. Озми-кўпми тажриба кўрган, билимдон Мавлоно йигирма тўрт ёшида муфтий ва фақиҳ бўлди, мударрислик курсисига ўтирди. У отасининг мактабида илоҳий ва мажозий муҳаббат дарсини олган бўлса-да, бир мударрис эди ва маъно аҳлининг асрорини ошиқ орифлар тилида баён қилишни хоҳламасди. Аммо бу фақиҳона сиймо замирида туғёну тўфонлардан ҳам кучлироқ бир шахс яширинган, бу “тўзал паричехра” зарурат юзасидан парда ортини ихтиёр этган эди. Бу ҳолат Бурҳониддин Муҳаққиқ келиб, уни янги олам билан ошно этгунча давом этди. Унгача Мавлоно дарсу суҳбатларининг асосий мавзуи, шаръий илмлар билан бирга

“Маъорифи Баҳовалад”, ўзининг таъбири билан айтганда “Фавоиди волид” мавзусида шариат ва тариқат орасида қолган, фақиҳлик, воизлик ва орифлик хислатларини ўзида мужассамлаштирган шахс ҳақидаги вазълар ва суҳбатлардан иборат эди”. [6: 15] Отаси ўғлининг ўз ўрнига ўтиришини, мажлисларда ваъз ўқиб, фатво бериш усулларини ўрганишини истарди. Тўғриси, бу борада ўғлига васият ҳам қилган эди. Шундай ҳам бўлди. Мавлоно бу машғулотларни бир йил, яъни, Саййид Бурҳониддин Муҳаққиқ Термизий маслағи билан танишгунча давом эттирди.

Саййид Бурҳониддин Муҳаққиқ Термизийнинг ўзи маърифат ва ҳақиқат аҳлидан бўлиб, ўз даврининг машҳур олими – Баҳоуддин Валаднинг садоқатли муридларидан ҳисобланарди. У Балхда Баҳовалад мажлисларида қатнашиб, ундан илм ўрганган ва унинг чин муридларидан бирига айланган эди. Эронлик таниқли румийшунос олим Муҳаммад Истеълумий Баҳоуддин Валад ва Бурҳониддин Муҳаққиқ Термизий ўртасидаги пир-муридлик муносабатларини қуйидагича тавсифлайди: “Хуросоннинг Термиз шаҳридан чиққан Саййид Бурҳониддин Муҳаққиқ Балхда Баҳоуддин Валаднинг шогирди эди. Камолот даражаларига жуда қисқа муддат ичида эришган бу шогирд Баҳоваладнинг муҳожиратидан сал олдин Термизга, ўзининг хилват гўшасига қайтиб кетган эди. Аммо Баҳовалад билан дийдор кўриш истаги унга тинчлик бермасди. Баҳоваладнинг Хуросондан чиқиб кетганини эшитгач, ҳафсаласи пир бўлиб, афсус-надоматда қолди. Пирининг Қунияда қўним топганини эшитиши билан Рум сафарига отланди, аммо Баҳовалад дунёдан кўз юмганидан бир йил ўтганидан сўнг Қунияга етиб борди”. [6: 15]

Саййид Бурҳониддин Муҳаққиқ Термизий ҳаёти, маънавий мероси ва фалсафий-ирфоний дунёқараши ҳақида маълумот берадиган тарихий ва адабий манбалар деярли санокли. Булар – Мавлоно Жалолиддин Румийнинг муҳташам асарлари – “Маснавийи маънавий”, “Девони кабир” ва “Фиҳи мо фиҳи”даги Муҳаққиқ Термизий ҳақидаги ишоралар, Румийнинг ўғли Султон Валаднинг “Валаднома” (“Ибтидонома”) асаридаги ишоралар, Румий ҳақидаги илк маноклиб – Фаридун ибн Аҳмад Сипаҳсолорнинг “Рисолаи Сипаҳсолор ба маноклиби Худовандгор” номли асари ва Шамсиддин Аҳмад ал-Афлокий Орифийнинг Мавлоно Жалолиддин ҳаёти, адабий-бадий ва фалсафий-ирфоний мероси ҳамда дунёқараши хусусида нисбатан кўпроқ маълумот берадиган “Маноклиб ул-орифин” асари ҳамда кейинги даврда ёзилган Давлатшоҳ Самарқандийнинг “Тазкират уш-шуаро” асаридир.

Шамсиддин Аҳмад Афлокийнинг “Маноқиб ул-орифин” асари Мавлоно Жалолиддин Румийнинг ирфоний мақом ва мартабалари ҳақида “маноқиб” жанрида тарихий-адабий услубда форс-тожик тилида битилган таржимаи ҳол (биографик) асардир. Мавлоно вафотидан саксон йил ўтгандан сўнг, яъни х.к.761 /м.1360 йилда Шамсиддин Аҳмад Афлокий томонидан форсий тилда насрий йўсинда ёзилган ушбу муътабар тарихий манба илк марта 1959 йили Анқарада, иккинчи марта хижрий-шамсий 1362 йили икки жилда Таҳсин Ёзижи томонидан Техронда нашр этилган.[10] Биринчи жилнинг иккинчи фасли

"در مناقب حضرت سید سردان برهان الحق و الدین الحسین الترمذی روح الله العزیز" "Ҳазрати Саййиди сирдон Бурҳон ул-Ҳаққ ва-д-дин ал-Ҳусайн ат-Термизий – Аллоҳ унинг руҳини азиз айлосин – маноқибда" деб номланади. Шамсиддин Аҳмад ал-Афлокий мазкур фаслни Саййид Бурҳониддин Муҳаққиқ Термизий ҳаётига оид қуйидаги қимматли маълумотлар билан бошлайди:

"حضرت سید را در ملک خراسان و ترمذ و بخارا و غیره مشهور سید سردان می گفتند و دایم از ضمائر درون و مغیبات سفلی و علوی می گفت. و در آن زمان که حضرت بهاء ولد از دیار بلخ هجرت نمود، سید سردان جانب شهر ترمذ رفته منزوی شده بود."

Яъни: “Ҳазрати Саййид Хуросон мулкида ва Термизу Бухорою бошқа жойларда машҳур эди ва ва уни “Саййиди сирдон” (сирларни билгувчи Саййид) дердилар. У доимо ботин олами, сифлий ва улвий ғайбиётдан сўзларди. Ҳазрати Баҳовалад Балх диёридан муҳожират қилгач, Саййиди сирдон Термиз шаҳрига бориб узлатга чекинган эди”. [10: 56]

Саййид Бурҳониддин Муҳаққиқ Термизий соҳиб каромат бўлган ва ҳар замонда унинг кўнглига ғайб оламидан турли хабарлар келиб турган. Аҳмад Афлокий ана шу фикр – Муҳаққиқ Термизийдаги интуитив – ботиний билимнинг қудратини қуйидаги воқеа билан асослаб беради:

"روزی بمعرفت گفتن مشغول بود، چاشتگاه روز جمعه هژدهم ماه ربیع الآخر سنه ثمان و عشرين و سمانه فریاد عظیم کرد و بسیار گریست که دریغا حضرت شیخم از کوی عالم خاک، به سوی عالم پاک رحلت نمود. جماعتی که حاضر وقت بودند، تاریخ روز و سال را در حال ثبت کردند. بعد از آنکه بملک روم رسید همچنان بود که فرموده بود. نماز جماعه را گزارده شرایط عزارا با قامت رسانید و کافه اکابر آن دیار تا چهل روز تمام سوگوار بودند. بعد از عرص چهل روز فرمود که فرزند شیخم جلال الدین محمد من تنهاست. و نگران من است، بر من فرض عین است که جانب دیار روم روم و روم را بر خاک پای او مال و در خدمت او ملازم باشم و این امانت را که شیخم به من سپرده است، بوی تسلیم کنم."

Яъни: “Бир куни маърифат ҳақида суҳбат қуриш билан машғул эди – бу 628 (м.1232) йил Рабеъулохир ойининг ўн саккизинчи куни (жумъа куни) эди – тўсатдан фарёд уриб “Водариф, ҳазрати шайхим тупроқ оламидан пок оламга рихлат қилдилар!”, деб кўп йиғлади. Ўша йиғинда ҳозир бўлган кишилардарҳол кун ва йил санаси қайд қилиб қўйдилар. Рум мамлакатига етиб боргач, ўзи айтгандай бўлиб чиқди. Жумъа намозини ўқиб, азадорлик шарт-шароитларини мукаммал адо этди. У диёрнинг улуғлари қирқ кунгача аза тутдилар. Қирқ маъракасини ўтказгач, қирқинчи куни “Шайхимнинг фарзанди – менинг Жалолиддин Муҳаммадим ёлғиз қолди ва мени кутмоқда. Энди Рум диёрига бориш, Румни унинг оёқлари гардига суртиш, унинг хизматида бўлиш ва шайхим менга топширган омонатни унга топшириш мен учун айни фарздир”. [10: 56-57]

“Саййиди сирдон” деб аташган Бурҳониддин Термизий “ўзи билган сирни Мавлонога топширган эди. Елкасидаги энг оғир юкдан қутулгандай, енгил тортиб, Қайсарияга қайтди. Бир йилдан сўнг унинг бу дунёдаги ҳаёт юлдузи Қайсарияда (х. 638; м. 1240) сўнди”. [6: 18] Қабр тошининг устига битилган ҳижрий-қамарий 561-638 / мелодий 1165-1240 саналардан унинг 75 йил умр кўргангани тахмин қилиш мумкин.

Саййид Бурҳониддин Термизийдан тасаввуф сир-асрорларига оид “Маъориф” номли форсийда ёзилган асар қолган бўлиб, у Эронда 1960 йилда машҳур эронлик тасаввуфшунос олим Бадеъуззамон Фурўзонфар томонидан тадқиқий нашр этилган. Сўнг ушбу нашр 1972 йилда Абдулбоқи Гулпинарли ва 1995 йилда Али Ризо Карабулут томонидан турк тилига таржима этилган. Али Ризо Карабулут унинг кириш қисмида асар мазмуни, унинг қўлёзмалари ва нашр босмалари ҳақида маълумот берган. Ушбу асарда Бурҳониддин Термизий уларнинг сўзлари ва шеърларидан истифода этган олим ва шоирларнинг номларини ҳам тўла келтирган. Улар орасида Термизийлардан Абу Бакр Варроқ, Муҳаммад ибн Ҳомид ва Муҳаммад Ҳаким Термизийлар бор. [7: 66]

Шу ўринда айтиш лозимки, “Маъориф” асарининг Муҳаққиқ Термизий қаламига тегишлилиги баъзи бир машҳур румийшунос олимларда шубҳа уйғотган. Жумладан, таниқли румийшунос, “Маснавийи маънавий” асарининг энг яхши илмий нашрларидан бирини тайёрлаган олим доктор Муҳаммад Истеъломий эронлик машҳур румийшунос ва тасаввуфшунос олим Бадеъуззамон Фурўзонфарнинг бу борадаги шубҳасига таянган ҳолда шундай ёзади: “Мавлоно унинг хужрасидан пароканда ёзувларни топиб ўзи билан Қунияга олиб келди.

Эҳтимол, бу кейинчалик бошқа бир Бурҳоннинг сўзлари билан қўшилиб, “Маъорифи Бурҳон Муҳаққиқ” номи билан маъруф бўлган асардир”. [6: 18]

Бизнингча, бу шубҳа ўринли эмас. Негаки, биринчидан, “Маъориф” номли тасаввуфий асарлар ёзиш Баҳоуддин Валад мактабида урф бўлган ва бундай ном билан асар ёзишни унинг ўзи бошлаб берган. Иккинчидан, Муҳаққиқ Термизий Баҳоуддин Валаднинг энг пешқадам шогирдларидан бўлган ва табиийки, унинг қарашларида устозининг қарашлари ҳам ўз аксини топган. Бу ҳолатни Бурҳониддин Муҳаққиқ Термизий “Маъориф”ида кузатиш мумкин. Учинчидан, Баҳоуддин Валад доирасидаги шахслар орасида яна бир “Бурҳон” ё “Бурҳониддин” исмли мутасаввиф бўлганлиги ҳақида Мавлоно Жалолиддин Румий асарларида ҳам, Шамсиддин Афлокийнинг “Маноқиб ул-орифин” асарида ҳам ҳеч қандай бир маълумот учрамайди.

ХУЛОСА

Саййид Бурҳониддин Муҳаққиқ Термизий ҳаёти ва илмий мероси ҳалигача етарли даражада тадқиқ этилмаган. Унинг ҳақида кўпроқ маълумот ва ахборот характериға эға бўлган мақолалар ёзилган, холос. Унинг ҳаёти, илмий мероси ва дунёқараши XIII-XV асрларда яратилган тарихий ва адабий манбалар асосида, айниқса, бу улуғ мутасаввиф олимнинг тасаввуф тарихи ва фалсафасига оид муҳим асари – “Маъориф” асари асосида жиддий тарзда тадқиқ этилиши зарур. Зотан, Бурҳониддин Муҳаққиқ Термизий маънавий мероси ва фалсафий-ирфоний дунёқарашини ўрганиш – Мавлоно Жалолиддин Румийнинг ўта мураккаб ва рангбаранг дунёқарашини янада чуқурроқ ўрганиш, қолаверса, минтақамизда вужудға келиб, кенг қулоч ёзган ислом иррационал фалсафаси – тасаввуф илмини теранроқ идрок этиш имкониятини яратиб беради.

REFERENCES

1. Алишер Навоий. Насойим ул-муҳаббат. Нашрга тайёрловчилар С.Ғаниева, М. Мирзааҳмедова. Арабча ва форсча матнларни таржима қилиб, нашрга тайёрловчи ва масъул муҳаррир: С. Рафиддинов. – Тошкент: “Фан”, 2001.
2. Давлатшоҳ Самарқандий. Тазкират уш-шуаро. – Лейден нашри.
3. Жўраев О. Саййид Бурҳониддин Муҳаққиқ Термизий. // “Имом Бухорий сабоқлари” журнали, 2/2015.
4. Кенжабек М. Термиз тазкираси. – Тошкент: “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” Давлат илмий нашриёти, 2001.

5. Муртазов Б. Сайид Бурхониддин Термизий. // Til va adabiyot ta'limi. Ўзбекистон Республикаси Халқ Таълими Вазирлигининг илмий-методик журнали. 2002/5.
6. Муҳаммад Истеъломий. Жалолиддин Румий ҳақида. “Маснавий”га муқаддима. / Форс тилидан Жаъфар Муҳаммад таржимаси. – Техрон: “Islamic Thought Foundation”, 2000.
7. Seyyid Burhaneddin Tirmizî. Maârif. Ali Riza Karabulut tercümesi. 1995.
8. Фурузонфар, Бадиъуззамон. Мавлоно Жалолиддин ҳаёти. – Техрон, 1366.
9. Чўтматов Ж. Термизнинг безавол қалъалари ёхуд Термиз тарихи. / Масъул муҳаррир: Ж.Холмўминов. – Тошкент: “Yangi nashr”, 2017.
10. شمس الدين احمد الافلاكي العارفي. مناقب العارفين. جلد اول. با تصحيحات و حواشى و تعليقات بكوشش: تحسين يازيجى. - تهران: دنياى كتاب، ۱۳۶۲.